

Dr Miljenko Živković: „Teritorijalna obrana
Jugoslavije”

Vojnoizdavački zavod (Biblioteka »Savremena vojna misao«) u prvoj polovini 1985. godine izdao je knjigu *Teritorijalna obrana Jugoslavije najširi oblik organiziranja radnih ljudi i građana za oružanu borbu*, autora dr Miljenka Živkovića, pukovnika u penziji.

Tema koju je autor istražio i teorijski definisao, aktuelna je i značajna za našu teoriju i praksu. Njena aktuelnost i značaj, pored ostalog, proizilaze otuda što se Teritorijalna odbrana, kao savremeni oblik naoružanog naroda, neprekidno razvija i dograđuje. Sve veća zaoštrenost međunarodnih odnosa, a posebno odnosa između velikih sila i blokova, kada su konflikti i postojeća i nova žarišta ratnih opasnosti sve očigledniji, podstiču da se obezbedi optimalna odbrambena spremnost naše zemlje, pri čemu i Teritorijalna odbrana ima značajnu ulogu. Stoga se može očekivati da će knjiga dr Miljenka Živkovića biti korisna za sve institucije i pojedince koji se, neposredno ili posredno, bave teorijom i praksom razvoja i funkcionisanja Teritorijalne odbrane Jugoslavije, pa i šire — naših oružanih snaga.

Knjiga je rezultat naučnoistraživačkog rada i uopštavanja teorije i prakse našeg narodnooslobodilačkog rata i revolucije i posleratnog razvoja naše opštenarodne odbrane — i Teritorijalne odbrane kao njenog dela — i sve to povezano sa stavovima i vizijama klasika marksizma o naoružanom narodu. Pri tome, neka od osnovnih polazišta autora jesu: da odredba Ustava koja definiše Teritorijalnu odbranu kao najširi oblik organizovanog oružanog otpora nije potpuna i do kraja precizna, da ne postoji kompletna teorijska razrada bitnih uticajnih faktora na Teritorijalnu odbranu kao najširi oblik

vojne organizovanosti za oružanu borbu, da nisu dovoljno rasvetljeni uloga i mesto društvene baze u Teritorijalnoj odbrani, da Teritorijalna odbrana ima istaknuti značaj u sistemu opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, da je aktuelna potreba za stalnom dogradnjom Teritorijalne odbrane itd.

Struktura knjige je adekvatna cilju koji je autor sebi postavio i međusobno je povezana u koherentnu celinu. Ovako strukturirana i obrađena, knjiga obezbeđuje celovitost i povezanost svih bitnih faktora i sadržaja koji utiču i ispoljavaju se na Teritorijalnu odbranu kao najširi oblik organizovanja radnih ljudi i građana za oružanu borbu. U istraživanju, analizi, zaključivanju i teorijskom definisanju pojedinih pitanja, Živković je uspešno primenio odgovarajući naučnometodološki prilaz, a težište je, opravdano, na trećem, četvrtom i petom poglavlju, koja se odnose na glavne izvore, osnovne determinante i dostignuti nivo konstituisanosti Teritorijalne odbrane. Prva dva poglavlja su skladno uklopljena u celinu, kao širi teorijski prilaz, a takođe i kraće zaključno razmatranje, kao sinteza bitnih sadržaja celokupne teme.

U prvom poglavlju — o milicijskom obliku vojne organizacije i naoružanom narodu — obuhvaćena su tri bitna sadržaja: evolucija milicijskog oblika vojne organizacije, klasici marksizma o milicijskom obliku vojne organizacije i naoružanom narodu, Titovi stavovi o vojnom organizovanju i naoružanom narodu.

Autor je uspešno sintetizovao pitanja milicijskog oblika vojnog organizovanja i to sa stanovišta geneze i evolucije u toku dugog istorijskog razvoja, iznoseći različite ocene i gledanja na ovaj oblik vojne organizacije. U kratkom, zaključnom delu ovog pitanja, autor ističe da istorijska evolucija milicijskog oblika vojnog organizovanja ukazuje da se, uprkos postojećim osobenostima i protivrečnostima, ovaj oblik organizovanja razvijao u veoma različitim istorijskim i drugim uslovima, i da su otuda i različiti konkretni oblici njegovog vojnog ustrojstva. Istovremeno zaključuje da je u savremenim uslovima, najsloženijim u istoriji, kako vojnim tako i društvenim, milicijski oblik vojne organizacije postao neophodan i da je, stoga, u mnogim zemljama, uz operativne snage, teritorijalna odbrana sve češći oblik vojnog organizovanja.

Autor je, kratko no uspešno, istakao i stavove klasika marksizma o milicijskom obliku vojne organizacije i naoružanom narodu. Stavove i vizije klasika marksizma obradio je dobro i korektno. Posebno je važno zapaziti one delove koji se odnose na Lenjinove stavove o evoluciji milicijskog oblika vojne organizacije. Adekvat-

nim integrisanjem misli klasika marksizma o naoružanom narodu, u ovom delu je omogućeno bolje sagledavanje i doprinosa naše revolucije i odbrambene organizacije našeg socijalističkog samoupravnog društva u obogaćivanju vizija klasika marksizma o naoružanom narodu, što je posebno dobro prikazano isticanjem Titovih stavova o vojnom organizovanju i naoružanom narodu.

Navedena dva sadržaja, kao i treći, koji obuhvata Titove stavove, predstavljaju zaokruženu celinu. Autor, pored ostalog, ukazuje da je Titovo stvaralaštvo, teorijsko i praktično, zasnovano na marksističkoj nauci i da vojna organizovanost narodnooslobodilačkog rata i iskustva socijalističke revolucije, zauzimaju značajno mesto. Tito je posebnu pažnju posvećivao marksističkoj ideji o naoružanom narodu, koju reafirmira, oživljava, razvija i obogaćuje u teoriji i praksi specifičnih i konkretnih uslova Jugoslavije. Titov doprinos i stavovi uspešno su ukomponovani u čitav tekst knjige, što joj i daje posebnu vrednost.

U drugom poglavlju prikazane su organizacije teritorijalne odbrane u drugim zemljama. Autor je, u osnovi, težio da istakne tendenciju sve šireg interesovanja za teritorijalnu odbranu i njeno prihvatanje kao oblika vojne organizacije, a i da omogući da se potpunije i lakše uoče suštinske, kvalitetne razlike ovog oblika vojnog organizovanja u drugim državama u odnosu na Teritorijalnu odbranu kod nas. Smatram da su mogle biti uzete u obzir karakteristike teritorijalne odbrane znatno većeg broja zemalja, međutim, i ovako probrani primeri, pretežno sa evropskog kontinenta, omogućavaju upoređivanje i zaključivanje o osnovama organizovanja, namene i zadataka teritorijalne odbrane u pojedinim zemljama.

U trećem poglavlju autor obrađuje glavne izvore i osnove razvoja Teritorijalne odbrane Jugoslavije, pri čemu je težište na naoružanom narodu kao osnovi Teritorijalne odbrane Jugoslavije, narodnooslobodilačkom ratu kao njenoj genezi i izvoru i na osobenostima razvoja u uslovima izgradnje socijalističkog samoupravnog društva.

U istraživanju i analizi našeg narodnooslobodilačkog rata, autor opravdano polazi od toga da je taj rat izvor naše opštenarodne odbrane, pa i Teritorijalne odbrane kao njenog dela. Istražujući fenomen naše revolucije sa stanovišta geneze i izvornosti, naglasio je one pojave i oblike vojnog organizovanja koji se pretežno odnose na partizansko-teritorijalni deo naših oružanih snaga. Sa stanovišta izvornosti, toka razvoja i širokog uključivanja svih društvenih slojeva u oružanu borbu, autor se opredelio pre svega za one koji imaju bitniji uticaj. U

relativno širokoj razradi, uz obilje podataka i činjenica, autor je veoma dobro i korektno izveo tok i kontinuitet razvoja partizansko-teritorijalnih snaga od početka do kraja narodnooslobodilačkog rata i uopštio određena iskustva i zaključke za naše uslove odbrane i vojnog organizovanja na današnjem stepenu njihovog razvoja.

Idejne osnove razvoja Teritorijalne odbrane posle rata autor razmatra u tri osnovna vremenska perioda: do 1948. godine, od 1948. do sredine šezdesetih godina i od tada do danas. Bez pretenzije da je ovako data globalna periodizacija u posleratnom razvoju optimalna, on je nju izvršio, u prvom redu, radi potpunijeg sagledavanja kontinuiteta razvoja Teritorijalne odbrane u pojedinim razdobljima, opravdano pošavši od hipoteze da se ovaj deo naših oružanih snaga kontinuirano razvijao u dijalektičkom jedinstvu s našim celokupnim društvenim razvitkom i dostignutim nivoom samoupravne teorije i prakse. Pri tome, razvoj Teritorijalne odbrane vidi i razmatra u neposrednoj povezanosti i dijalektičkom jedinstvu sa socijalističkim samoupravnim razvojem, spoljnim i unutrašnjim faktorima, dostignutim nivoom marksističke misli i u okviru celokupnog odbrambenog i vojnog organizovanja. Bez obzira što su mogle biti navedene i druge činjenice, u ovom delu su argumentovano i ubedljivo istaknuti revolucionarni kontinuitet razvoja i bitne društvene karakteristike Teritorijalne odbrane, kao i njena autohtonost i specifičnost.

Četvrtim poglavljem obuhvaćene su osnovne determinante razvoja Teritorijalne odbrane. Jedan od ciljeva koje je autor sebi postavio bio je da istraži i definiše osnovne determinante koje utiču na Teritorijalnu odbranu i opredeljuju je kao najširi oblik organizovanja radnih ljudi i građana za oružanu borbu. Koliko mi je poznato, na ovaj način i u ovakvom kontekstu, u ovoj knjizi se po prvi put razmatra i uopštava ono što bitno utiče i opredeljuje Teritorijalnu odbranu kao najširi oblik organizovanosti za oružanu borbu. Mada je bio moguć i drukčiji prilaz u pogledu broja determinanti, pa i njihovog sadržaja, u celini posmatrano autor je na jedan racionalan i, sa stanovišta teme, adekvatan način izvršio izbor determinanti, klasifikovao ih je po značaju i nivou opštosti i definisao njihove bitne činioce.

Za sve determinante definisano je nekoliko uticajnih činilaca koji doprinose da Teritorijalna odbrana kod nas bude najširi oblik vojnog organizovanja za oružanu borbu, i iz toga su izvedeni određeni zaključci. Od mnogih zaključaka, posebno podvlačim dva, čija je suština: prvo, da Teritorijalnu odbranu bitno karakteriše njeno društveno biće bazirano na osnovama socijalističkog samoupravnog društvenog sistema, iz čega proizlaze i svi drugi determinatni činioci i, drugo, da se

izložene determinante i njihovi relevantni činioci, kao određene uticajne veličine, najneposrednije odražavaju na Teritorijalnu odbranu kao najširi oblik opštenarodnog organizovanja za oružanu borbu. I mnogi drugi zaključci iz ove celine u knjizi zaslužuju pažnju.

U petom poglavlju prikazani su dostignuti nivo konstituisanosti Teritorijalne odbrane Jugoslavije i mogućni pravci njene dalje dogradnje. Autor, u samom početku, ističe da obuhvata neke značajnije konstitutivne elemente, koji su isključivo u funkciji poblžeg sagledavanja Teritorijalne odbrane kao najšireg oblika organizovanja radnih ljudi i građana za oružanu borbu i konstatuje da, u praksi i teoriji, ovo nije uvek adekvatno sagledano, što je uslovljavalo i određene dileme. Kao potvrdu za to navodi nekoliko činjenica, a na kraju daje i jednu svoju potpuniju definiciju Teritorijalne odbrane.

Dostignutom nivou konstituisanosti Teritorijalne odbrane autor prilazi teorijski i aplikaciono, i na adekvatan način uopštava ono što je postignuto. Pri tome, pretežno teorijski uopštava stvarnost i ukazuje na određene probleme, odnosno na ono što još treba učiniti da bi Teritorijalna odbrana bila najširi oblik organizovanja naroda za oružanu borbu — u punom smislu tih reči. Posebno su značajni oni delovi koji se odnose na društvenu suštinu organizovanja Teritorijalne odbrane, na otvorenost i mogućnosti društvene baze, kao i na fleksibilnost organizovanja Teritorijalne odbrane u društvenoj bazi. U celini, sadržaj ovog dela autor je uspešno prilagodio svom tematskom prilazu.

Takođe uspešno date su i osnovne intencije daljeg razvoja Teritorijalne odbrane, kao i bitne pretpostavke da bi se to postiglo. O tome u svom zaključnom razmatranju (str. 234—235) autor kaže: »S dosta pouzdanosti se može tvrditi, da će Teritorijalna odbrana Jugoslavije u narednom razdoblju doseći još veću razinu kao suvremeni oblik naoružanog naroda. Na osnovu zakona dijalektike, zahtjeva suvremenog rata i oružane borbe, njene kvantitativne promjene sve će brže prelaziti u novi kvalitet. Socijalistički samoupravni društveni sistem, samoupravni društveni odnosi i podruštvljavanje obrane, predstavljaće i ubuduće fundamentalne osnove za njenu kvalitativno-kvantitativnu dogradnju. Takav proces inicira marksistička znanost o naoružanom narodu, dosegnuta razina teorije i prakse, potrebe i zahtjevi suvremene oružane borbe.«

Na kraju treba reći da se knjiga dr Miljenka Živkovića pojavljuje upravo u vreme novog planskog razdoblja razvoja Teritorijalne odbrane i njene sve veće afirmacije, radi čega, pored ostalog i sa stanovišta doprinosa nauci, teoriji i praksi, predstavlja značajan prilog, pogotovo ako se ima u vidu da u vezi s ovom temom do sada u

javnosti nemamo celovitih dela i teorijskih rasprava. Tematika koja se u knjizi obrađuje predstavlja celinu u kojoj se šire i dublje sagledava Teritorijalna odbrana sa stanovišta naoružanog naroda i kao najširi oblik opštenarodnog organizovanja za oružanu borbu. U tome je ona značajan prilog dosadašnjim naučnoistorijskim radovima iz oblasti Teritorijalne odbrane. Polazeći od toga, realno je očekivati da će ova knjiga biti korisna za proučavanje Teritorijalne odbrane, posebno u naučnim i školskim ustanovama u našim oružanim snagama, štabovima Teritorijalne odbrane, organima SSNO i komandama jedinica koje se neposrednije bave ovim pitanjima, kao i u okviru izučavanja predmeta opštenarodna odbrana i društvena samozaštita na fakultetima. I drugi čitaoci u ovoj knjizi mogu naći mnoga originalna razmišljanja, korisne ideje i podsticaje za vlastita traganja i dalje produbljivanje ove veoma zanimljive materije.

General-poptukovnik u penziji
METODIJE KOTEVSKI

Pukovnik
mr TODOR MIRKOVIĆ

Nove koncepcije bitke u strategiji SAD i NATO

Već duže vreme vojna misao SAD i NATO bavi se pitanjem iznalaženja novih sredstava i načina za vođenje rata u Evropi. Razmišljanja u tom smislu otpočeta su u SAD, sredinom sedamdesetih godina, da bi zatim bila preneta u Komandu snaga NATO u Evropi.

Vojno rukovodstvo SAD i NATO, u stvari, gotovo u čitavom posleratnom periodu pokušava da nađe takva strategijska i operativno-taktička rešenja koja će mu obezbediti da se, u uslovima izrazite superiornosti konvencionalnih snaga i geostrategijskih prednosti SSSR-a i Varšavskog ugovora, uspešno suprotstavi svom glavnom, potencijalnom protivniku. Pri tome, težište je stavljano najpre na strategijska nuklearna oružja (vreme strategije »masovne odmazde«), zatim na tzv. vojišna nuklearna borbena sredstva (nuklearna oružja operativno-taktičke namene), i najzad, na konvencionalna oružja velike vatrene moći i manevarske sposobnosti.

Od završetka drugog svetskog rata pa sve do početka sedamdesetih godina na Zapadu je prevladavalo mišljenje da bi snage NATO u jednom opštem sukobu na evropskom ratištu, naročito na njegovom centralnom vojištu, morale već u prvoj fazi rata da pribegnu upotrebi nuklearnog oružja. (Takvih mišljenja ima i sada i za njih se zalaže naročito vojno rukovodstvo SAD, koje predlaže jačanje konvencionalnih snaga evropskih zemalja — članica NATO.)

Međutim, od početka sedamdesetih godina ističu se zahtevi (i iznose pretpostavke) da se u eventualnom ratu u Evropi rešenje traži konvencionalnim sredstvima, a da se nuklearno oružje upotrebi u

krajnjem slučaju tj. da se tzv. nuklearni prag podigne što više. Ističe se, takođe, zahtev da se ratna dejstva od samog početka sukoba težišno prenesu na teritoriju protivnika. Takvi zahtevi se ističu zbog nastojanja da se teritorije evropskih zemalja NATO poštede od nuklearnih razaranja, budući da ih ubrzana urbanizacija, demografska koncentracija i industrijska centralizacija čini sve osetljivijim.

1. »Vazdušno-kopnena bitka«

Avgusta 1982. godine Komanda za obuku i doktrinu KoV SAD (The Us Army Training and Doctrine Command — TRADOC) izdala je borbeno pravilo FM 100-5 u kojem je iznela koncepciju »vazdušno-kopnene bitke«¹ (Air Land Battle) kojom su utvrđena načela upotrebe operativno-taktičkih jedinica KoV (brigade, divizije i korpusa) u sadejstvu sa snagama ratnog vazduhoplovstva.

Koncepcija »vazdušno-kopnene bitke« proizašla je delom iz načela iznetih u istoimenom borbenom pravilu, izdatom 1976. godine, i brojnih studija izvršenih u procesu evolutivne razrade nove koncepcije upotrebe operativno-taktičkih jedinica KoV SAD. Koncepcija je razrađena u Komandi za obuku i doktrinu KoV SAD, a njen nastanak se neposredno vezuje za komandanta navedene komande, generala Don Sterija (Donn A. Starry).

U procesu razrade i usvajanja nove koncepcije, TRADOC je izradio nekoliko studija i dokumenata, kao što su »KoV-86«, »Divizija-86«, »Vazdušno-kopnena bitka i korpus-86«, »Razvojni plan za savremeno bojište« i dr. Stavovi izneti u tim studijama i dokumentima i diskusije vođene na osnovu njih, poslužili su kao osnova za razradu koncepcije »vazdušno-kopnene bitke«.²

Opertivni zahtevi izneti u studiji »KoV-86« pokrenuli su i razmišljanja o dubokom bojištu, o bojištu koje će imati dublju fizičku, vremensku i vazdušno-kopnenu dimenziju. U tom smislu, general Steri i tvorci navedenih studija, zastupali su mišljenje da komandanti brigada, divizija i korpusa »moraju da gledaju dublje u neprijate-

¹ U stručnoj vojnoj literaturi SAD, uz »vazdušno-kopnene bitke«, podjednako se upotrebljavaju termini »koncept« i »doktrina«. Shodno našoj interpretaciji pojma upotrebljavaćemo termin »koncepcija«.

² U časopisu RUSI za juni 1984, za dokument br. 525-5 (»Vazdušno-kopnena bitka i korpus-86«) kaže se da je bio »konceptijski dokument, koji je trebalo da posluži za diskusiju, razmatranje i kritiku dotadašnje doktrine KoV. Odgovori na pitanja postavljena u tom dokumentu, poslužili su za izradu novog izdanja borbenog pravila FM-100-5«.

ljevu pozadinu i da dejstvuju tako da uspore, zaustave i razbiju snage drugih ešelona protivnika dok uporedo s tim vode borbu na frontu».³

Zahtevima iznetim u navedenim studijama i dokumentima, kasnije prenetim u odgovarajuća borbena pravila, traži se da komandant brigade utiče na događaje 15 kilometara ispred linije vlastitih jedinica, komandant divizije — 70 km, a komandant korpusa — 150 km. To su, istovremeno, zadnje granice »zona odgovornosti« komandanata navedenih jedinica.

»Zone interesa«, čije granice određuje pretpostavljeni starešina, prikazuju se, pored prostorne, i vremenskom dimenzijom. To je vreme u kojem jedinice drugih ešelona neprijatelja mogu da se pojave ispred prednjeg kraja i kojim se određuje momenat kada komandanti operativno-taktičkih jedinica moraju da otpočnu dejstva. Za komandanta brigade to vreme je 12 sati, za komandanta divizije — 24, a za komandanta korpusa — 72 sata. U »zoni interesa« komandant operativno-taktičke jedinice mora, uz korišćenje obaveštajno-izviđačkih sredstava i metoda, da prati aktivnosti protivnikovih snaga i u skladu s tim da preduzima odgovarajuće mere. Ta zona je znatno dublja od »zone odgovornosti« i za komandanta korpusa, na primer, proteže se do 300 km od linije dodira.

Na razvoj i usvajanje koncepcije »vazdušno-kopnene bitke« uticala su, pored ostalog, i sledeća dva faktora: (1) zaključak o mogućnosti i verovatnom načinu dejstva snaga KoV protivnika; i (2) mogućnosti sadašnjih (i budućih) sistema oružja kojima raspolažu ili mogu raspolagati komandanti operativno-taktičkih jedinica KoV SAD.

Vojni rukovodioci KoV SAD procenili su da geografski i drugi uslovi na evropskom ratištu, posebno na njegovom centralnom vojištu, pogoduju sovjetskim snagama koje teže da u što kraćem vremenskom periodu postignu pobedu putem preduzimanja odlučnih ofanzivnih operacija. Sadašnje snage NATO u Evropi ne bi mogle uspešno da se suprotstave oklopnim i mehanizovanim jedinicama koje bi, uz podršku artiljerijsko-raketnih sredstava i uz sadejstvo sa ubačenim delovima, nailazile u talasima. Zbog toga je NATO morao tražiti nove načine borbe kojima će se udarna moć glavnih neprijateljevih snaga slomiti pre nego što one nanesu odlučni udar slabijim snagama NATO.

Dostignuća u razvoju savremene ratne tehnike znatno su uticala na promene u načinu izvođenja borbenih dejstava. Vazдушna pokret-

³Evolucija koncepcije »vazrušno-kopnene bitke«, »Air University Review«, maj-juni 1984.

ljivost i vazduhoplovne snage uopšte, kao i savremene artiljerijsko-raketne jedinice i snage i sredstva za elektronska dejstva i protivdejstva omogućuju da se ratna dejstva prenose na sve veću dubinu.

Prema koncepciji »vazdušno-kopnene bitke« osnovni cilj vojnih operacija jeste da se snažnim početnim udarima iz neočekivanog pravca i na neočekivanom mestu neprijatelj izbací iz ravnoteže i naknadnim udarima onemogućí njegov oporavak. Ovakva koncepcija, prema gledištima rukovodstva KoV SAD zahteva preuzimanje i zadržavanje inicijative od samog početka ratnih dejstava, što podrazumeva ofanzivni duh starešina svih nivoa i vojnika, visok stepen manevara snagama i sredstvima i usko sadejstvo vidova i rodova. »Doktrina 'vazdušno-kopnene bitke' zasniva se na zadobijanju i očuvanju inicijative do poraza neprijatelja... Na integrisanom, vazdušno-kopnenom bojištu, da bi se održala inicijativa, najvažnije je neutralisanje neprijateljevih borbenih mogućnosti napadom u dubinu efektivnom vatrom i odlučnim manevrom.«⁴

Primenom koncepcije »vazdušno-kopnene bitke« treba da se obezbedi zaustavljanje, dezorganizovanje i razbijanje neangažovanih snaga protivnika i izolovanje onih u neposrednom dodiru, kako bi se pristupilo njihovom postupnom uništenju. U »vazdušno-kopnenoj bici« kombinuju se udari iz vazdušnog prostora (lovačko-bombarderska avijacija) i udari sa zemlje (artiljerijsko-raketne jedinice) po vitalnim ciljevima u operativno-taktičkoj dubini protivnika, sa dejstvima snaga u neposrednom borbenom dodiru. Pri tome od uspeha napada u dubini zavisiće i uspeh jedinica na frontu.

Sredstva za izvođenje napada u dubini jesu sva ona sredstva koja su na raspolaganju komandantima operativno-taktičkih jedinica KoV: artiljerijsko-raketna, vazduhoplovne podrške, za elektronska dejstva i protivdejstva i dr. Komandanti operativno-taktičkih jedinica imaju punu inicijativu za korišćenje tih sredstava.

2. *»Napad na snage koje slede«*

»Napad na snage koje slede« (Follow-on-Forces Attack — FOFA) jeste koncepcija NATO. Ona je nastala pod uticajem koncepcije »vazdušno-kopnene bitke« i neposredno je vezana za glavnog komandanta snaga NATO u Evropi, generala B. Rodžersa (Bernard Rogers), pa se otuda često naziva »Rodžersov plan«.

⁴ Isto.

General Rodžers je odmah posle preuzimanja dužnosti komandanta snaga NATO u Evropi, u jesen 1979, dao zadatak svojoj komandi da razvije koncepciju »kojom će se — uz određen stepen rizika, upotrebom vatre konvencionalnog naoružanja po dubini protivnika zaustaviti sovjetske snage (snage VU), koje iz dubine kreću prema frontu.«⁵

Koncepcija »napad na snage koje slede« zahteva da se snage Varšavskog ugovora pravovremeno otkriju i neprekidno prate njihove aktivnosti — od napuštanja kasarni ili garnizona do angažovanja na frontu, i da se napadnu onda i na onom mestu gde su najosetljivije. Cilj koncepcije je eksploatisanje slabosti i osetljivih mesta u rasporedu protivnikovih snaga i na njegovom geostrategijskom prostoru, uključujući rejone koncentracije, važne komunikacijske čvorove, te snage i slično.

U obrazloženju koncepcije »napad na snage koje slede« general B. Rodžers, pored ostalog, kaže: »U vreme nuklearne superiornosti Zapada, strategija 'masovne odmazde', koja podrazumeva 'ranu' upotrebu nuklearnih oružja, imala je smisla. Ali, kada su Sovjeti, pre nekih 15 godina, postigli nuklearni paritet, NATO je priznao neefikasnost te strategije i prihvatio sadašnju strategiju odvratanja elastičnim odgovorom.

Međutim, ukoliko 'elastični odgovor' treba da bude uspešan, on mora biti podržan jakim snagama sve tri kategorije: strategijskim nuklearnim, vojišnim nuklearnim i konvencionalnim snagama.

Razorna moć nuklearnog oružja i pogibeljni rizik nagle eskalacije do masovne međusobne izmene nuklearnog udara, koja može da rezultira iz prve upotrebe vojišnog nuklearnog oružja, predstavlja ubedljiv argumenat u prilog održanja nuklearnog praga u Evropi na što je moguće višem nivou. To se može postići jedino postojanjem jakih konvencionalnih snaga«.⁶

Osnovni zahtevi koji se postavljaju pred Komandu snaga NATO u Evropi u ostvarivanju koncepcije »napad na snage koje slede«, prema generalu Rodžersu, jesu: prvo, osmatranje u realnom vremenu, tj. postojanje takvih snaga i sredstava za izviđanje i osmatranje kojima mogu da se otkriju najosetljiviji ciljevi u dubini operativno-strategijskog rasporeda neprijatelja; drugo, pouzdan sistem rukovođenja, komandovanja i veza, koji može da pravovremeno pre-

⁵ Koncepcije napada u dubini i odbrana centralne Evrope, »SURVIVAL«, mart-april 1984.

⁶ General Bernard Rodžers: *The Atlantic Alliance — Prescriptions for a Difficult Decade* (Atlantski savez — Recepti za tešku dekadu), »Foreign Affairs«, № 1982, str. 1145.

nesne dobijene obaveštajne podatke i donete odluke, i, treće, postojanje takvih sistema konvencionalnih oružja, kojima se mogu tačno i odlučno gađati ciljevi daleko iza linije dodira.⁷

Na planu materijalizacije koncepcije »napad na snage koje slede«, general Rodžers traži jačanje konvencionalnih snaga NATO i njihovo balansiranje sa konvencionalnim snagama Varšavskog ugovora, mada ne tenk za tenk, diviziju za diviziju, već takvo osposobljavanje da mogu da »zadrže prve divizije (ešelone) masovnog napada konvencionalnih snaga Varšavskog ugovora, uz istovremeno preduzimanje udara po dubini radi izolovanja bojišta i razbijanja snaga koje slede, kako bi se omogućilo da se glavnina približi liniji dodira i stupi u borbu.«⁸ Takva mogućnost i postupak, prema generalu Rodžersu, pružiće priliku snagama NATO da pređu u protivofanzivu i preokrenu tok rata u svoju korist.

Koncepcija »napad na snage koje slede« zvanično je usvojena na novembarskom sastanku Komiteta za planiranje odbrane NATO, 1984. godine. Tom prilikom je rečeno da je »usvojena doktrina kojom se traže udari duboko unutar istočne Evrope s primenom konvencionalnih oružja budućnosti, u slučaju da Sovjetski Savez preduzme napad na Zapad«.⁹ U obrazloženju odluke o usvajanju navedene koncepcije izneto je, takođe, da zamisao o napadu na snage drugog ešelona (snage koje slede) nije nova. Borba protiv napadačevog drugog ešelona, njegovog sistema snabdevanja, sistema komunikacija, aerodroma, komandnih mesta i centara veze od ranije se nalazi u planovima NATO, ali tek razvojem novih tehnologija stvoreni su uslovi za efikasno nanošenje udara po takvim ciljevima i konvencionalnim borbenim sredstvima.

3. Sličnosti i razlike

Koncepcija KoV SAD »vazdušno-kopnene bitke« i koncepcija NATO »napad na snage koje slede« imaju izvesne sličnosti, ali i razlike.

Zajedničko im je to što predviđaju dejstva protiv snaga drugih i narednih ešelona u dubini neprijateljeve teritorije. Otuda im se u stručnoj vojnoj literaturi zapadnih zemalja često daje zajednički

⁷ Isto, str. 1150—1151.

⁸ Isto, str. 1153.

⁹ Iz saopštenja o zasedanju Komiteta za planiranje odbrane NATO (prema agencijskim vestima stranih zemalja).

naziv »konceptija napada u dubinu« (Deep Attack Concepts).¹⁰ Zajedničko im je i to što predviđaju da se napad u dubinu izvodi pretežno konvencionalnim sredstvima velikog dometa, velike preciznosti i vatrene moći. Obe koncepcije naglašavaju inicijativu na bojištu, prevlast u vazдушnom prostoru, ofanzivnost i odlučnost u izvođenju operacija i bojeva.

Osnovna razlika između ove dve koncepcije je u tome što se »vazdušno-kopnena bitka« odnosi na operacije korpusa i borbena dejstva nižih operativno-taktičkih jedinica (divizija i brigada), uz efikasniju primenu postojećih konvencionalnih snaga i sredstava,¹¹ a »napad na snage koje slede«, međutim, ima u vidu buduće generacije oružja, čija će se upotreba planirati na višem nivou — na nivou grupe armija ili komande vojišta.

Komandant snaga NATO u Evropi, general B. Rodžers, o tome, pored ostalog, kaže: »Koncept Komande savezničkih snaga u Evropi za napad na snage VU koje slede konvencionalnim oružjem ne treba mešati sa konceptima 'vazdušno-kopnene bitke' i 'vazdušno-kopnena bitka 2000-te godine'. 'Vazdušno-kopnena bitka' je zvanična doktrina KoV SAD izneta u borbenom pravilu FM 100-5 'Operacija', izdanje 1982. godine. 'Vazdušno-kopnena bitka 2000-te' nije prihvaćena kao doktrina, ali je odobren koncept koji pokušava da sagleda kako bi se snage SAD mogle boriti na samom početku 21. veka. Ove korisne koncepcije KoV SAD razvijene su nezavisno od inicijativa Komande savezničkih snaga u Evropi ili njenog ratnog koncepta. Koncept Komande savezničkih snaga u Evropi je u celosti njen koncept, pa otuda i multinacionalni proizvod. Mada dve koncepcije sadrže neke zajedničke elemente, 'vazdušno-kopnena bitka' je predviđena za primenu bilo gde u svetu i ima neke karakteristike koje se ne odnose na zadatke deterenta i odbrane dodeljene Komandi savezničkih snaga u Evropi.«¹²

»Vazdušno-kopnena bitka« je, prema tome, koncepcija KoV SAD i ima operativno-taktički karakter, a »napad na snage koje slede« je koncepcija NATO i ima operativno-strategijski karakter.

¹⁰ Videti: *Deep Attack Concepts and the Defence of Central Europe* (Konceptije napada u dubinu i odbrana centralne Evrope), »SURVIVAL« mart-april 1984.

¹¹ KoV SAD je pokušao da sagleda i uslove (pre svega sredstva) u kojima bi se mogla izvoditi borbena dejstva u periodu 1995—2015. godine. Razradio je »operativni koncept« za taj period, koji je nazvan »vazdušno-kopnena bitka 2000-te«. Taj »koncept«, međutim, nije usvojen kao zvanična »doktrina«, već samo kao »vodič« za dalji razvoj operatike, taktike i tehnike, a koje bi mogle biti primenljive na prelazu iz dvadesetog u dvadeset prvi vek.

¹² General B. C. Rodžers: *ACE — Challengers for the Forth Decade*, »NATO Sixteen Nations«, br. 3/83, str. 86.

4. Neka nova sredstva ratne tehnike za napad u dubinu

Obe ove koncepcije predviđene su za zaustavljanje protivnikovih oklopnih i mehanizovanih formacija i dezorganizovanje njegovih sistema rukovođenja i komandovanja i snabdevanja. Radi toga, pored postojeće ratne tehnike ubrzano se razvijaju nova sredstva, većih vatrenih mogućnosti.

Na razvoju novih sredstava ratne tehnike za napad u dubinu zajednički su angažovani KoV i RV SAD, a u to se postepeno uključuju i odgovarajuće istraživačko-razvojne institucije i proizvođači naoružanja i vojne opreme evropskih zemalja članica NATO.

U razvoju novih sredstava ratne tehnike za napad u dubinu, oružane snage SAD i NATO oslanjaju se na nove tehnologije, »tehnologije koje se pojavljuju« (emerging technologies), za koje »prevladava uverenje da mogu dati bitno nove mogućnosti konvencionalnim snagama da vide daleko, da gađaju daleko i da dejstvuju na velikoj daljini.«¹³

Dve su grupe sredstava različite namene, ali gotovo podjednake važnosti, kojima treba da se materijalizuju koncepcije za napad u dubinu. Prvu grupu čine sredstva u sistemu rukovođenja i komandovanja koja treba da obezbede optimalno osmatranje kopnenog i vazdušnog prostora, utvrđivanje karaktera i položaja cilja, predaju, prijem i obradu podataka i prenošenje naređenja. Sve te radnje moraju da budu obavljene u veoma kratkom vremenskom periodu, a za one koje se odnose na otkrivanje cilja, utvrđivanje njegovog položaja i prenošenje dobijenih podataka — u tzv. realnom vremenu. Radi toga, KoV i RV SAD zajednički rade na programu *JSTARS* (Joint Surveillance and Target Attack Radar System). Taj program avionskog radara proizišao je iz ranijeg programa »Pave Mover«, a sistem je namenjen za otkrivanje i utvrđivanje položaja cilja na velikim daljinama. Predviđeno je da taj sistem bude povezan sa novim automatskim sistemom *JTF* (Joint Tactical Fusion), koji će obrađivati, analizirati i distribuirati obaveštajne podatke dobijene iz različitih izvora, uključujući i od *JSTARS*.

Drugu grupu čine sredstva kojima treba uništiti snage protivnika duboko na njegovoj teritoriji, pre nego što stignu na položaj sa kojeg mogu da ugroze sistem odbrane NATO. Sredstva koja za tu svrhu razvija KoV SAD označena su zajedničkim imenom

¹³ R. A. Gassent: *The Airland Battle and NATO's Doctrinal Debate*, RUSI br. 3/84.

»razbijači napada« (Assault Breakers — Esolt brejkers). Pod ovim pojmom podrazumeva se sveobuhvatan program KoV koji, zajedno sa programom RV SAD, označenim skraćenicom WAAM (Wide Area Anti-armor Munitions — protivoklopna sredstva prostornog dejstva), čini objedinjeni napor dva vida oružanih snaga SAD.

Navedenim programima predviđa se razvoj i proizvodnja brojnih novih sistema oružja, pretežno kasetnog punjenja, namenjenih za upotrebu sa kopna i iz vazdušnog prostora.

U »razbijače napada« za sada se ubrajaju neki raketni sistemi modifikovani za nošenje kasetnih bojnih glava sa klasičnim eksplozivom. Radi se, na primer, na adaptiranju protivavionskog raketnog sistema »Patriot« u verziju rakete zemlja-zemlja. Takvoj verziji data je oznaka T-16. Modifikuje se i taktička raketa *Lance* (Leins) u raketu T-22 sa klasičnim punjenjem i usavršenim sistemom vođenja. Razvija se i potpuno nov sistem oružja za korpusnu podršku (Corps Support Weapons System — CSWS). KoV i RV zajednički rade na sistemu JTACMS (Joint Tactical Missile System). Taj taktički raketni sistem predviđen je da u KoV perspektivno zameni raketu *Lance*, a u RV da se lansira iz lovačko-bombarderskih aviona. Može da nosi različite bojne glave, uključujući i konvencionalnu sa kasetnim punjenjem.

Za dejstva sa kopna razvija se i sistem SADARM (Sense and Destroy Armor Munitions — »municija« namenjena da otkrije i uništi oklopna sredstva). To je projekat tzv. protivtenkovske podmunicije za ispaljivanje iz haubice kalibra 203 mm. Granata SADARM, nakon što na svojoj putanji leta uđe u zonu cilja, otvara se i izbacuje tri granate (mine) sa padobranima i senzorima, koji »pretražuju« teren i otkrivaju cilj. Senzor »pretražuje« teren u prečniku od 75 mm. Ako se u tom prostoru nađe cilj (oklopno sredstvo), senzor se automatski uključuje i zрно navodi na gornju površinu cilja.

U grupu oružja »razbijači napada« ubraja se i višecevni raketni bacač MLRS (Multiple Launcher Rocket System), koji je razvijen i proizvodi se u kooperaciji SAD, Velike Britanije, Francuske, SR Nemačke i Italije. Ima lanser sa 12 cevi kalibra 127 mm, koje nose bojne glave M-77 sa kasetnim punjenjem. Domet oruđa je do 50 km.

Znatno su brojnija oružja koja se razvijaju za lansiranje iz aviona. Program razvoja tih oružja označen je zajedničkim nazivom WAAM. Od nosilaca tog programa traži se da snage taktičke avijacije snabdejavu sistemima oružja sposobnim za takoreći višestruko

uništenje tenkova i drugih oklopnih sredstava samo u jednom (prvom) naletu. Ta sredstva, zajedno sa svojim nosačima (lovačko-bombarderskim avionima), treba da budu osposobljena za upotrebu u svim vremenskim uslovima, danju i noću, i da budu otporna na elektronska ometanja i na protivavionsku odbranu protivnika. Cilj je da se sadašnje mogućnosti taktičke avijacije u nanošenju gubitaka u jednom naletu povećaju četiri do osam puta.¹⁴ Sredstva za lansiranje iz aviona će dopunjavati sisteme KoV i zajedno s njima su namenjena za razbijanje oklopnih i mehanizovanih formacija drugog ešelona protivnika. U program WAAM spada nekoliko sistema oružja, kao što su:

— mini-raketa *WASP* (Wide Area System Proliferation). Ovo sredstvo, kako se ističe u SAD, najsavremeniji je sistem programa WAAM. Sačinjavaju ga minijaturne rakete smeštene u kasetni kontejner. Minijaturne rakete sistema *WASP* moći će, nakon napuštanja kontejnera, samostalno da pronalaze ciljeve, da ih prate i uništavaju. Kao mogući nosač (kontejner) mini-raketa *WASP* navodi se telo planirajuće (samonavođene) avio-bombe *CBU*;

— protivtenkovska mina povećanog dometa *ERAM* (Extended Range Anti-armor Mine). Ova mina predstavlja dalje usavršavanje protivoklopne kasetne municije označene kao *ACM* (Anti-armor Cluster Munitions). Mine se izbacuju iz aviona pomoću kontejnera i masovno raspršavaju na pravcu kretanja oklopnih i mehanizovanih jedinica. Svaka mina opremljena je senzorom koji reaguje na naližak tenka (OT) na udaljenju do 150 m, kada aktivira eksplozivno punjenje i »lansira« minu uvis da bi pala na gornju površinu tenka i uništila ga.

Za navedena sredstva karakteristično je da imaju više bojnih glava ili su kasetnog punjenja, što podrazumeva veliku koncentraciju vatre, i to na velikom prostoru. Gotovo sva ta sredstva, čak i protivoklopne mine tipa *ERAM*, dejstvuju odozgo, na površinu tenka (OT), gde je, za sada, njegova zaštita najslabija.

*

Nove koncepcije SAD i NATO o napadu u dubini, čiji su »duhovnik« tvorci generali D. A. Steri i B. Rodžers, proizvod su nastojanja da se američka vojna strategija i ratna doktrina izvuku iz dugogodišnje posleratne krize. Formulisanje i usvajanje tih koncepcija

¹⁴JANE's Weapons Systems, 1984—1985, London 1984, str. 180.

predstavlja pokušaj da se nađe rešenje za uspešno pariranje konvencionalnoj superiornosti snaga Varšavskog ugovora osloncem na savremenu vojnu tehnologiju SAD i NATO, tj. da se kvalitetom nadomesti kvantitet. Tvorci ovih koncepcija i njihovi pobornici ističu njihov odbrambeni karakter i težnju da eventualni sukob u Evropi zadrže u okvirima konvencionalnog rata, a ako je to nemoguće, da se nuklearni prag podigne što je više moguće. Ne prikrivaju nameru da ratna dejstva od samog početka oružanog sukoba prenesu na teritoriju protivnika.

Međutim, ne može a da se ne zapazi da dugotrajnijom evolucijom, posebno u poslednjih nekoliko godina, ratna doktrina SAD i NATO postepeno od pretežno odbrambene sve više poprima pretežno ofanzivni karakter.

Oslanjajući se na nove tehnologije i konvencionalna borbená sredstva kao njihov proizvod, nove koncepcije SAD i NATO ni malo ne zapostavljaju nuklearnu komponentu rata u Evropi. Težnja da se nuklearni rat izbegne ili prostorno i po količini upotrebljenih nuklearnih oružja ograniči, izazvana nastojanjima da se teritorija evropskih zemalja NATO poštedi od nuklearnog razaranja, ne uklanjá niti umanjuje opasnost od nuklearne kataklizme.

Nove koncepcije SAD i NATO nužno vode povećavanju konfrontacije u Evropi i jačanju zategnutosti u odnosima između Istoka i Zapada. Svojim zahtevima za maksimalnim korišćenjem mogućnosti koje pružaju nova tehnološka dostignuća i podređivanje tih dostignuća svojim potrebama i ciljevima, one snažno podstiču trku u naoružavanju i utiču na dalje nagomilavanje sredstava naoružanja i vojne opreme na evropskom ratištu i to kako zapadno tako i istočno od linije razgraničenja. To ujedno podrazumeva dalje povećavanje vojnih rashoda, koji su ionako veoma veliki i snažno pritiskuju privrede mnogih evropskih zemalja. (U Komandi snaga NATO u Evropi, na primer, izračunato je da će za modernizaciju i donaoružavanje snaga NATO, da bi one mogle da odgovore zahtevima koncepcije »napad na snage koje slede«, biti potrebno dodatnih 30 milijardi dolara ili oko 90 milijardi zapadnonemačkih maraka, što uslovljava povećavanje vojnih rashoda zemalja NATO po stopi od četiri odsto godišnje u realnim vrednostima.)

Nove ratne koncepcije praćene ubrzavanjem trke u naoružavanju stvaraju mogućnost da se čitava Evropa prekrije mnoštvom novih raketa, aviona, satelita, bespilotnih letilica, radio-izviđačkih i osmatračkih sistema, sistema za elektronska dejstva i protivdejstva. Sve to izaziva ozbiljnu zabrinutost evropske i šire svetske javnosti,

budući da se uporedo sa nagomilavanjem naoružanja i povećavanjem vojnih aktivnosti povećava i opasnost od izbijanja ratnog sukoba sa posledicama koje se ne mogu sagledati.

Navedene tendencije u razvoju naoružanja i u iznalaženju novih načina kako da se ono najefikasnije upotrebi imaju uticaja i na vanblokove evropske zemlje (nesvrstane i neutralne). Daljim tehnološkim usavršavanjem i nagomilavanjem naoružanja u neposrednom susedstvu tih zemalja i previđanja da se ono upotrebi i dejstvima preko njihovih teritorija čini njihov položaj, integritet i suverenitet osetljivijim.

Iznalaženje novih koncepcija za vođenje rata u Evropi i dalje nagomilavanje naoružanja na evropskom ratištu, gde ga već ima i previše (samo u SR Nemačkoj na 150 lokacija stokirano je blizu 5.000 nuklearnih oružja jačine od 0,4 do 400 KT, a tu su ogromne količine i konvencionalnog naoružanja) ne mogu biti vodiči za rešavanje međublokovskih odnosa. Naprotiv, to sve jasnije i usmerenije vodi ka stvaranju potencijalnih mogućnosti za ugrožavanje ne samo teritorijalnog integriteta i suvereniteta, nego i životnog opstanka svih naroda i zemalja u Evropi i šire. Zbog toga svako racionalno mišljenje upućuje na potrebu odustajanja od dalje trke u naoružavanju i traženja puteva da se pristupi stvarnom i efektivnom smanjenju snaga i naoružanja u Evropi i van nje.

Literatura:

1. *The Philosophical Basis of the AirLand Battle*, »Military Review«, May 1984.
2. *Targenting Soviet Forces*, »Military Review«, May 1984.
3. *Deep Attack Concepts and the Defence of Central Europe*, »SURVIVAL«, March-April, 1984.
4. *Soviet Countering the New NATO Weapons*, »Defence Review«, No, vember 1984.
5. »JANE's Weapons Systems 1984—1985«, London 1984.
6. *FM 100-5 — Conceptual Models and Forces Design*, »Military Review«, June 1984.
7. *Blitzkrieg and the Air Land Battle*, »Military Review«, August 1984.
8. *NATO Strategy, a New Look*, »RUSI«, March 1984.
9. *The Air Land Battle and NATO's New Doctrinal Debate*, RUSI, June 1984.
10. *The Atlantic Alliance — Prescriptions for a Defficult Decade*, »Foreign Affairs«, Summer 1982.
11. *The Evolution of the Air Land Battle Concept*, The Air University Review, May-June 1984.
12. *Tacair Support for Air Land Battle*, Air University Review, May-June 1984.
13. *The Air Land Batles or Air Lande Battle*, »Millitary Review«, July 1983.